

Huizum
in de late
middeleeuwen

Wapen van Huizum

Huizum in de late middeleeuwen

Rients Aise Faber

Cover: middeleeuws rozet in het plafond van de Huizumer kerk met een afbeelding van Johannes de Doper, de patroonheilige van de kerk (foto: Wikimedia Commons).

Portretfoto achterkant: Haye Bylstra (Tresoar).

ISBN: 9789464486582
Huzum 2022 © rientsaisefaber

Inhoud

Voorwoord	7
1. Huizum in de Oudfriese oorkonden	9
1.1 Inleiding	9
1.2 Het Huizumer dorpsgebied	10
2. Het landbezit en het verhandelen daarvan	13
2.1 Algemeen	13
2.2 De opkomst van de Leeuwarder burgers	17
2.3 De Huizumer grondeigenaren in 1511	18
3. De geestelijkheid	22
3.1 De kerk	22
3.2 Beknopt overzicht van de Huizumer geestelijken	29
3.3 Huusma heiligen in Leeuwarden	30
3.4 De benoeming van een pastoor	31
3.5 De inkomsten van de kerk	34
3.6 De kloosters	36
3.7 Het Burgumer klooster en Huizum	37
4. De hoofdelingen	43
4.1. Algemeen	43
4.2. Een huwelijk	46
4.3 De Schieringers en Vetkopers	47
4.4 Het recht om recht te spreken	50
4.5 De Huizumer hoofdelingenfamilies in het kort	53
Abbema	54
Feytsma	57
Hoeckema en Liunga	60
Scheltinga	63
5. De zate Mellens onder Huizum	66
5.1 Inleiding	66
5.2 Conflict Abbinga's en kerk van Huizum	67
5.3 De relatie tussen Mellens en Abbingastate	70
5.4 Globaal overzicht bewoners Abbingastate	75
5.5 Conclusies over het goed Mellens	76

6. Hillebrandus Goffredus, een geleerde	77
6.1 Inleiding	77
6.2 Afkomst en opleiding van Hillebrandus	80
6.3 De familienaam Doynterp	83
6.4 De jaren van Hillebrandus als persona in Huizum	86
6.5 Zijn leven en verwanten	90
6.6 Netwerken van familierelaties	98
6.7 Hillebrandus zijn nagelaten werk	101
6.8 De Friese Landrecht Drukkerij	104
7. De trimdelen van Leeuwarderadeel	106
7.1 Inleiding	106
7.2 De rechtsgebieden van Leeuwarderadeel	108
7.3 Leeuwarden en het Middeltrimdeel	110
7.4 De verhouding Leeuwarden - Zuidertrimdeel	114
7.5 De verhouding Leeuwarden - Noordertrimdeel	117
7.6 De verhoudingen op het Nieuwland	120
7.7 De bestuurlijke organisatie	124
7.8 De stemcohierien uit 1640 en de rechtsomgang	125
7.9 Wininghe (de achttien Heren van Wyns)	130
7.10 De positie van de eeheren	137
7.11 Macht en ordening	139
7.12 Mogelijke rechtvoerende staten in Huizum	141
Geraadpleegde literatuur en bronnen	145
Gebruikte afkortingen	145
Literatuur	145
Chronologisch overzicht bronnen	155
Bijlagen	158
A. De inhoud van de vertaalde oorkonden	158
B. Kerkrekeningen van Huizum 1633–1659	176
C. De rechters en bestuurders in Leeuwarderadeel	179
D. De rechters en bestuurders in Wininghe	182

Voorwoord

De grondslag van dit boek vormt een werkstuk uit 1990 over een aantal Oudfriese oorkonden. Deze hebben betrekking op de middeleeuwse situatie in het dorp Huizum. Dat werkstuk is in dit boek vervolgens aangepast en bovendien aangevuld met artikelen. Daarin zijn opmerkelijke bijzonderheden uitgediept.

Het onderzoek was destijds vooral gebaseerd op papieren bronnen en veel speurwerk. Ondertussen is de onderzoekwereld ingrijpend veranderd. Door de digitalisering en de komst van het internet zijn er nieuwe mogelijkheden ontstaan voor het raadplegen van bronnen en het doen van onderzoek met behulp van grote databestanden. Dit boek evenwel vormt nog de neerslag van de klassieke aanpak. Hier en daar zal worden verwezen naar websites waar aanvullende informatie beschikbaar is.

Het oorspronkelijk werkstuk was onderdeel van de studie Fries. De toegenomen belangstelling voor de geschiedenis van het Huizumer dorpsgebied, dat ondertussen in een stadswijk van Leeuwarden is veranderd, was aanleiding om de informatie ook in het Nederlands beschikbaar te stellen.

In 1875 heeft de Huizumer dominee G.H. van Borssum Waalkes al een boekje geschreven over *De kerkelijke toestand van het dorp Huizum voor de hervorming*. De toegenomen kennis over het middeleeuwse Friesland was reden om de middeleeuwse periode van Huizum opnieuw onder de loep te nemen.

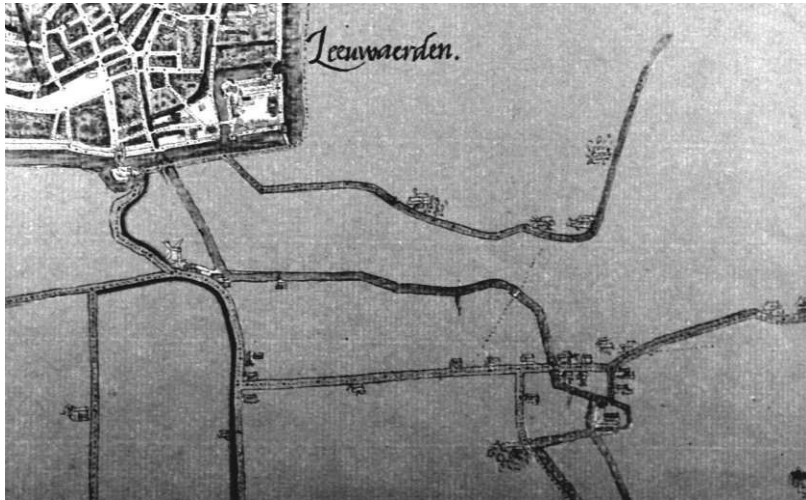
De tekst is hier en daar aangepast om de leesbaarheid voor de hedendaagse lezer te vergroten. De spellingsvariatie in de namen van de personen blijft een problematisch onderdeel, omdat aanpassing tot verkeerde naaminterpretatie kan leiden.

Omdat het boek is samengesteld uit verschillende publicaties, was informatieve overlapping hier en daar onvermijdelijk. Voordeel van die herhaalde informatie is dat deze de lezer ondersteunt om ieder afzonderlijke verhaal als zelfstandig geheel te begrijpen.

Huizum in 1718 (atlas Schotanus):

Huizum in 1543 (kaart Jacob van Deventer):

1. Huizum in de Oudfrieze oorkonden

1.1 Inleiding

In het voorwoord werd genoemd dat een werkstuk uit 1990¹ het uitgangspunt vormde voor dit boek. Het taalkundige deel uit dat werkstuk is hier niet overgenomen. De studie uit 1990 had onder andere als doel om naast de Oudfrieze oorkonden zoveel mogelijk historisch materiaal te verzamelen over het dorp Huizum dat betrekking had op die oorkonden: het eind van de middeleeuwen en het begin van de nieuwe tijd (na 1500). Behalve enkele Latijnse en Middelnederlandse bronnen, zijn voornamelijk de Oudfrieze oorkonden van betekenis. Die oorkonden zijn zoveel mogelijk geplaatst in de bovengenoemde historische context. De oorkonden bestrijken de periode tussen 1402 en 1525.²

Vergeleken met veel andere dorpen, zijn er over het dorp Huizum veel middeleeuwse stukken overgeleverd. Eeuwenlang werden die oorkonden goed bewaard door de kerkelijke administratie. Ze konden daarmee bewijzen wie de eigenaar van een bepaald stuk land was of welke andere kerkelijke rechten aan land of boerderijen waren verbonden.

Omdat in de oorkonden over Huizum verschillende maatschappelijk aspecten aan de orde komen, worden die aspecten in de hiernavolgende drie hoofdstukken (2-4) behandeld. Daarna volgen er nog drie hoofdstukken (5-7), ieder gebaseerd op een eerder verschenen artikel. Hoofdstuk 2 zal gaan over het landbezit en het verhandelen van land (de economie), waarbij het *Register van den aanbreng* uit 1511 aanvullende informatie geeft; hoofdstuk 3 over de geestelijkheid (kerken, kloosters en gasthuizen) en hoofdstuk 4 over de middeleeuwse Friese adel (genealogie, bestuur en politiek). Deze adellijke lieden, destijds hoofdelingen genoemd, had-

---

¹ Zie literatuurlijst: Faber (1990b).

² Zie voor een overzicht en de inhoud: bijlage A.

den een machtige positie in de bestuurlijke organisatie van Huizum en het Zuidertrimdeel gedurende de middeleeuwen.

In de bijlagen tenslotte vindt men een beschrijving van de inhoud van de oorkonden en een overzicht van de rechters en bestuurders in Leeuwarderadeel. Voor de toponiemen uit de oorkonden kan men *De Huizumer geschiedenis in toponiemen* raadplegen.³

1.2 Het Huizumer dorpsgebied

Het dorp Huizum lag in de 15de eeuw in het *deel* Leeuwarderadeel. Deel was in de die tijd het begrip voor zo'n bestuurlijke eenheid. Daarna werd de benaming *grietenij* gangbaar en weer later *gemeente*. Leeuwarderadeel was genoemd naar Leeuwarden, maar nadat de steden stadsrechten kregen, maakten de steden zich los uit de oorspronkelijke delen.

In de 15de eeuw had de stad Leeuwarden zich al losgemaakt uit het deelsbestuur. De stad evenwel had in het middelste trimdeel van Leeuwarderadeel toenemende invloed en veroorzaakte zo in een scheiding tussen het Noorder- en Zuidertrimdeel.

Dat de bestuurlijke en rechterlijke verhoudingen tussen Huizum (als onderdeel van Leeuwarderadeel) en Leeuwarden in de 15de eeuw niet helemaal duidelijk waren, bleek uit oorkonden die nog besproken zullen worden.

Eekhoff⁴ zegt hierover: “Daar nog in het floreencohier van 1511 het Nieuwland met Cambuur, Bilgaard en Taniaburen onder Leeuwarderadeel staan, is het vreemd dat die buitenbuurten zich zo lang konden verzetten tegen het bevel van de landsdag en het akkoord van 1435 om zich onder het stadsbestuur te begeven.”

Het dorpsgebied van Huizum omvatte globaal bekeken een brede rechthoek onder het stadsgebied van Leeuwarden. Het westelijke deel was het Huizumer Nieuwland, ontstaan uit de voormalige

---

³ Faber (1996 en 2021).

⁴ Eekhoff (1876), p. 1006.

Middelzee; het middelste deel was vanouds het meest bewoonde gebied met de grote terpen van Huizum en Mellens;⁵ aan de oostkant liep het gebied over in het lage midden van Friesland.

Het Huizumer dorpsgebied na de inpoldering van de Middelzee.

Het bovengenoemde verschil in landschap was ook zichtbaar in de verkaveling van de grond: westelijk het Nijlân (Nieuwland) met keurige geometrische percelen, in het midden het Aldlân (Oudland) met willekeurige perceelsvormen, en oostelijk het laagland met lange stroken. Het viel op dat ook in het meest westelijke deel (laagste deel) van het Nijlân lange stroken voorkwamen.

Die lange stroken wezen op het “rjocht fan opstrek”, d.w.z. dat men de woeste grond achter het eigen stuk land mocht bebouwen zover als mogelijk was. Dergelijk land lag meestal in het hemrik (himrik) of meenschar (mienskar).

In Huizum vond men zowel aan de oostelijke als westelijke kant gemeenschappelijke grond: in het westelijke Nijlân als meenschar (mienskar en/of wond) en in het oostelijke laagland als hemrik.⁶

Vlak onder het dorpsgebied van Huizum lagen de dorpen Goutum, Teerns en Hempens. Aan de oostkant van de Greuns lag de buurtschap Rizens. Zoals in de geografische rechthoek zuidelijk van het

---

⁵ Van der Molen (1986).

⁶ Spahr (1952) p. 63-67.

Huizumer dorpsgebied oostelijk van Goutum de dorpen Teerns en Hempens waren ontstaan, zo had dat ook kunnen gebeuren met de buurtschappen Mellens en Rizens ten opzichte van Huizum. Vooral voor de terp van Mellens met zijn machtige adellijke families was dat niet vreemd geweest.

Waarschijnlijk hebben de familiale banden of samenwerking tussen hoofdelingenfamilies er ten tijde van de parochievorming toe geleid dat de kerk zijn plaats kreeg op de Huizumer dorpsterp.

De oorspronkelijk familie die eigenaar was van het land rondom Rizens schonk dit gebied reeds in de middeleeuwen aan het klooster van Burgum (voorheen Bergum).

Dat het Huizumer dorpsgebied als een brede strook onder Leeuwarden lag, kan men ook strategisch bekijken omdat het zo voor Leeuwarderadeel als buffer meer tegenwicht kon bieden aan de toenemende zelfstandigheid van de stad. Reeds in het midden van de 14de eeuw had deze al een eigen juridische rechtsbevoegdheid.⁷ Anderzijds was het Huizumer dorpsgebied van groot belang voor de stad omdat hier in de middeleeuwen de belangrijkste handelsverbindingen naar het zuiden en naar het oosten liepen, zowel over water en als het land. De waterverbinding met Sneek ging door Huizum via onder andere de Wurdumerfeart.⁸

De landverbinding met Groningen ging over het Huizumer dorpsgebied door het Hemrik via Burgum,⁹ waar het klooster een centrale plaats had voor verbindingen, ook in zuidelijke richting.¹⁰

Niet alleen voor de Leeuwarder handel was Huizum van belang, maar ook als geldbelegging voor de stedelingen in landbouwgrond. Hierover volgt meer informatie in het volgende hoofdstuk.

---

⁷ Algra (1966) p. 15.

⁸ Eekhoff (1969) p. 49: Tynje en Greuns.

⁹ Eekhoff (1969) p. 51; Spahr (1978) p. 152-159. Zie voor meer informatie over deze oude landlandverbinding Faber (2021), p. 27-29.

¹⁰ Van Buytenen (1965) p. 57.

2. Het landbezit en het verhandelen daarvan

2.1 Algemeen¹¹

In de Germaanse tijd was de hele familie eigenaar van de grondbezittingen. Algra zei hierover:¹² “in de oudste tijd was de grond geslachtsgoed.” Degene, die door vererving land verwierf, kreeg daarop slechts een beperkt recht; hij werd a.h.w. slechts “administrateur” namens zijn familie.

Op den duur werd, onder invloed van de kerk, het in bepaalde gevallen toegestaan om het land te vervreemden. Evenwel moest men, voor de overdracht aan derden plaats kon vinden, het land voor driekwart van de waarde aan zijn erfgenamen aanbieden. Ook deze plicht verviel op den duur, maar een “naastingsrecht van de familie bleef de gehele middeleeuwen (en ook nog daarna) bestaan”. En:¹³ “Een “were” heeft een ieder, die het goed in feite onder zich heeft, dus ook bijvoorbeeld de “huurder”, doch niet hij, die het goed aan een ander ten gebruike heeft gegeven. De “were” werd door tijdsverloop van een vol jaar (jaar en dag) tot “neste were” (= das nähere Besitzrecht).”

In bijvoorbeeld een koopbrief uit 1430¹⁴ die hierna wordt besproken, staat: “ist dat seke dat ick (Johan Winter) dat land forscr. naet lese bynna jeir ende dey nest ney datum dессis breuis.”

Met de uitdrukking “bynna jeir ende dey” werd bedoeld dat er gedurende een jaar nog bezwaar kon worden gemaakt tegen de koop, of dat de oorspronkelijke eigenaar het terug kon vorderen (lese, r. 7 = inlossen). Gebeurde dat niet, dan vroeg de eigenaar een “ferdban” aan de grietman.

---

¹¹ Oorkonden: OFO I, 51, 60, 101, 153, 156, 174, 225 en 286.

¹² Algra (1966) p. 81.

¹³ Algra (1966) p. 84.

¹⁴ OFO I, 51, 3 juli 1430. Vertaling oorkonde, zie bijlage A.

De vredeban (ferdban) zorgde ervoor dat dit recht niet met geweld werd verstoord (ferd = rechtsbescherming; ban, van “banna”, met het gezag van een recht uitspreken).

Het vredegebod was dus een rechterlijk bevel bij de oude Germaanse volken, waarbij eigenrichting (verwerkelijking van recht zonder rechtspraak) werd verboden.

In eerste instantie bleef dus de familie eigenaar, terwijl de bezitter het gebruikte. Het grondeigendom mocht niet buiten de familie komen. Verder mocht de bezitter alles met de grond doen.

De eerste uitzondering op dit gewoonterecht waren de *piae causae*, de vrome doelen. Het land mocht aan de kerk worden gegeven. Als er vier kinderen waren, mocht Christus het vijfde kind zijn in de erfenis. De kerkvader Augustinus had al het advies gegeven om altijd een kindsdeel als legaat aan de kerk na te laten.¹⁵

Als men omstreeks 1400 land wilde verkopen, dan kwam eerst de kerk en daarna moest het aan de familie of buren worden aangeboden. In 1499 kwam i.p.v. de vredeban, het recht van consent.

Een vredeban (ferdban) moest drie keer worden afgekondigd om rechtsgeldigheid te krijgen, om “genôch” te zijn.

Een voorbeeld uit 1432:¹⁶ “dat Remmeren di merser to Lyowerde coem in vs rjocht ende brochte to bodem des *ena* warf deys dis *odera* ende dis *thredda* ende anoch thria pundemeta landis op Husma nya lande bi Jankama fenna eynde.”

De nieuwe bezitter kreeg alle rechten. Om te voorkomen dat de koop werd tegengehouden door eerdere bezitters en familie werd het drie maal afgekondigd.

Algra:¹⁷ “De verkoper, die lang wilde verkopen, dagvaardde de koper en de naastinggerechtigden voor het gerecht. Wenste van de laatste groep niemand van zijn recht gebruik te maken dan kreeg de koper een ferdan aan het goed.”

---

¹⁵ Gerbenzon (1983) p. 88.

¹⁶ OFO I, 60, 17 sept.

¹⁷ Algra (1966) p. 84.

Algra:¹⁸ “Deze belette dat nog een - behoorlijk gedagvaarde - niaargerechtigde aanspraak kon maken op het goed.”

Een mooi voorbeeld hiervan wordt genoemd in een oorkonde uit 1448.¹⁹ Hierin maakt de naastligger, de zwager van Jarich Remmens, bezwaar tegen de verkoop: “Ende Jarich koem ende wr sette disse boed. Ende Beenkia ende Jarich rachten hiara riucht fan handen ende wy (de rjochters) fonden Beenkia riucht fort ende dat Jarichs wrbeck.”

In dit fragment vindt men het Germaanse gewoonrecht, de *ewa*. Het recht werd niet gemaakt en kon ook niet worden veranderd, het bestond gewoon. De *ewa* moest weer bewust gemaakt worden of teruggevonden. Denk aan het woord vonnis. De woorden “fort” en “wrbeck” stammen ook uit die eerdere tijd: degene die in zijn gelijk werd gesteld, mocht vooruit stappen (fort) en de ander moest een stap terug doen (wrbeck).

De oorkonden OFO I-51 (1430) en I-60 (1432) kwam dit ook aan de orde. In OFO I-51 betrof het een koopakte die door beide partijen werd opgesteld en in OFO I-60 een vredeban die door het gerecht werd opgesteld.

Overeenkomsten tussen personen waren alleen geldig als ze openbaar waren gemaakt en begonnen daarom vaak met de formule: “Ik (wij) maken bekend en openbaar dat ....”

Door het stuk te laten bezegelen, bij voorkeur door vooraanstaande personen uit eigen leefgebied, kreeg de overeenkomst rechts-geldigheid. In het geval van de genoemde koopakte hingen Jouka, de pastoor van Oldehove, en Buwa, een schepen uit Leeuwarden, hun zegel eronder.

Uit de oorkonden een achttal oorkonden bleek dat zowel hoofdelingen, geestelijken, boeren als burgers (ambachtslieden en kooplui) eigenaar van de grond zijn konden.²⁰ Uit de oorkonden die nog

---

¹⁸ Algra (1966) p. 82.

¹⁹ OFO I, 101, 8 nov. 1448.

²⁰ OFO I, 51, 60, 101, 153, 156, 174, 225 en 286.

worden besproken, bleek dat instellingen, zoals kerken, kloosters en gasthuizen, eveneens eigenaar waren.

Dit deel van het verhaal beperkt zich tot het particuliere bezit omdat de instelling een verhaal op zichzelf vormen.

In de 15de eeuw had men niet een bestuurlijke organisatie zoals die later bekendheid kreeg. Leeuwarderadeel was geen gemeente met een burgemeester, wethouders en ambtenaren.

De bestuurlijke formaliteiten werden geregeld door gekozen rechters en geestelijken uit Leeuwarderadeel en Leeuwarden of schepenen uit Leeuwarden.

Het Huizumer Nijlân had, evenals de aangrenzende Nijlannen (de geleidelijk ingepolderde Middellzee), een eigen rechter met een zware bevoegdheid. Zo werden bijvoorbeeld in de bovenstaande oorkonden Taka Asghama (1432) en Schelta Idzengha (1448) genoemd.

Volgens Algra had het landsdeel Oostergo in waarschijnlijk het jaar 1242²¹ een wet aangenomen voor de rechterlijke organisatie van het Nijlân, de zogenaamde Wilker thes nija landes.²² Ook Leeuwarden had grietmannen voor het Leeuwarder Nijlân, in het zuidwesten voor het Hirna- of Batuwagerecht en in het noordwesten voor het Kagesgerecht.²³ De macht van de Nijlânsgrietmannen was groter dan die van de dorpsrechter en was te vergelijken met die van de deelsgrietman (bij de trimdelen: eeheer).

Algra zegt hierover:²⁴ “De dorpsgrietman had niet veel te vertellen: hij was een soort van veldwachter, die zelf - volgens een van tevoren vastgesteld tarief - iemand kon beboeten als het een klein vergrijp betrof. Een vredesban mocht hij niet “kloppen;” die bevoegdheid kreeg hij niet eens als zijn dorp de lagere stadsrechten

---

²¹ Over dit jaartal zijn verschillende meningen, ook 1342 wordt genoemd.

²² Algra (1964) p. 1.

²³ Algra (1964) s.2-3. Nu nog is daar het Keegsdijkje.

²⁴ Algra (1964) p. 3.

kreeg. De nijlânsgrietman - zo blijkt uit de pasgenoemde oorkonden - mocht dat wel.

2.2 De opkomst van de Leeuwarder burgers

Dat de invloed van de opkomende burgerij uit de stad Leeuwarden in de loop van de 14de, 15de en 16de eeuw toenam, bleek bij twee families waarvan het spoor kon worden gevolgd in een aantal Oudfriese (Huizumer) oorkonden.

Handel en ambachtswerk gaven zoveel verdiensten dat de stedelijke burgerij geld ging beleggen in grondbezit. Na verloop van tijd wist hun nageslacht tevens plaatsen te bemachtigen in de bestuurlijke bovenlaag van de maatschappij. Twee voorbeelden van zulke families volgen hierna.

Op 3 juli 1430²⁵ kocht Rymmert da merser (= de kramer) land van Johan Winter in het Huizumer Kostland²⁶ en in 1432²⁷ kreeg Remmeren di merser een vredesban op het land. In 1448²⁸ werd de naam van zijn zoon gebruikt, omdat die naam bekendheid genoot onder de mensen. Het betrof echter een zaak van zijn zwager: "Jarich Remmerens swaegher".

In 1458 werd die zwager genoemd als naastligger van een perceel.²⁹ Vervolgens zou het een zoon van Jarich Remmerens kunnen zijn die in 1493 schepen was in de stad Leeuwarden: meester "Remren Jargis zoen."³⁰

---

²⁵ OFO I, 52.

²⁶ Zie Faber (2021), p. 93-94, voor de verklaring van de landnaam.

²⁷ OFO I, 60.

²⁸ OFO I, 101.

²⁹ OFO I, 153.

³⁰ 1493 Remren Jargen zoen (Joenkema), olderman (OFO I, 406, r.25); zie ook OFO II, 116, 118, 164, 168, OFO IV, 70, nr.18 en 187, r.21. En al eerder in Leeuwarderadeel 1484: Remren Jargis zoen "mede riuchteren indae deel fors." (OFO II, 118).

Het land bleef in de familie, want “Meester Remmens dochter” had in 1511³¹ nog altijd de 3 pondematen land op het Huizumer Nijlân, land dat haar overgrootvader had gekocht.

Het tweede voorbeeld betref Sibit Beenkama die in ieder geval tussen 1458 en 1484 persona (pastoor) van de St. Vituskerk (Oldehove) in Leeuwarden was. In de oorkonden OFO I, 101 (1448) en 153 (1458) over het Huizumer dorpsgebied gaven aan dat hij een zoon van Beenka kuper en Aelken was. Sibith kuper en Auke waren naar alle waarschijnlijkheid zijn grootvader en grootmoeder: “den hues steed deer Sibith kuper dam God nedich zie ende Auke ziin wiiff plighen op toe wennyen opta inra Hoke.”³²

Het bijzonder van deze oorkonde (OFO I, 154) was dat er nauwkeurig de afmetingen van het land van Sibit Beenkama in werden beschreven. Zoiets kwam niet vaak voor in de overgeleverde oorkonden. Misschien hield het verband met het feit dat nog niet alle percelen in het Nijlân door sloten waren afgebakend.

2.3 De Huizumer grondeigenaren in 1511

De eerste bron die een overzicht van alle grondeigenaren in Huizum gaf, was het Register van den Aanbreng uit 1511. Zo snel na het jaartal 1500, als theoretisch einde van de middeleeuwen, waren deze gegevens goed bruikbaar om zich een beeld te vormen van de “echte” middeleeuwse situatie voor het jaar 1500.

In de tijd van het genoemde register bestonden de tegenwoordig vlaktematen nog niet, maar werden o.a. de termen pondemaat, eins, koegang en kalfsgras gebruikt.

In de onderstaande inventarisatie afgekort als p. en k. Een *pondemaat* was ruim een derde are (0,3674 hectare/36,74 are) of 12 einsen; een *koegang* ongeveer 2 pondematen en een *eins* 0,03 hec-

---

³¹ RvA, p. 56.

³² OFO I, 155 (1459) r. 3-4.

tare/3 are. Een koegang was de hoeveelheid land die een koe nodig had om een zomerlang te kunnen weiden.³³

In 1511 waren er 35 eigenaren³⁴ waarvan het totale landbezit uit globaal **1896** pondematen bestond. Het valt op dat de grond in 1511 nog hoofdzakelijk in bezit was van de geestelijkheid (klooster en kerk) en adel (hoofdelingen).

In dit overzicht zijn de eigenaren volgens de omvang van hun bezit ingedeeld. De nummering hier geeft dus de volgorde in grootte aan. Degene met het meeste grond bezat, wordt als eerste genoemd.

Ook is er gekeken of een eigenaar het land of delen daarvan in eigen gebruikt had. Bij sommige hoofdelingen was dat wel het geval en bij andere niet. Het eigen gebruik van grond wees erop dat men een permanente of wisselende huisvesting in Huizum had. Van Feytsmastate (nr. 2), Abbingastate (nr. 9) en Dyxtrastate (nr. 10) was dat wel bekend.

De hoofdelingenfamilies zijn *vet-cursief* aangegeven. Bovendien hadden deze genoemde families rondom in Fryslân bezittingen en behoorden zij tot de top van de rijke families.³⁵

1. *Het klooster van Burgum*: 496 p., waarvan 140 p. samen met de patroon (kerk) van Teerns en 34 p. met Romck Smid.³⁶
2. *His Jelgersma (Feytsma)*: 173 p., waarvan 77 p. eigen gebruik. (Zie § 4.5: genealogie familie Feytsma).
3. *De kerkgemeente van Huizum*: 138 p., onderverdeeld:
  - 3.1 de pastorie: 30,5 p., geheel eigen gebruik;
  - 3.2 de vicarij: 26 p. en een huus steden; 13 eigen gebruik;

---

³³ Zie voor meer informatie over oude landmaten bij Postma (1934), p. 14-18.

³⁴ In 1708 is dat aantal bijna verdubbeld tot 64.

³⁵ Zie in dit verband het overzicht bij Faber (1973), p. 652-665.

³⁶ *Reiner Jans* zoen gebruikte als huurder het Bergumer land te *Pylckwier*. Ik noem hem hier speciaal omdat hij in mijn persoonlijke kwartierstaat een voorouder is. Langs die weg heb ik een voorouderlijke lijn van meer dan 500 jaar op het Huizumer grondgebied.